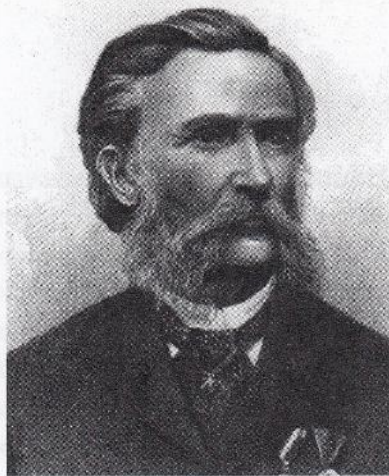

LJUDEVIT VUKOTINOVIĆ: PROGRAM NARODNE STRANKE ILIRSKÉ

(s. l., 1846.)

Ljudevit Vukotinović (1813.-1893.) je bio jedan od najagilnijih predstavnika Narodne stranke. Nakon objavljivanja programa ugarske Konzervativne stranke, Vukotinović je sastavio program Narodne stranke koji je izražavao lojalnost "jednako mislećih domorodaca" prema vladajućoj dinastiji i njihovu težnju prema reformi društvenih odnosa. Većina hrvatskih povjesničara drži da je "narodnjački" program imao liberalna obilježja.

Već je od davna domorodna Stranka počutila pomanjkanje uzajamnog sporazumljenja, suglasnog i složnog postupanja na pozorištu političkom; nu pritištena mnogovrstnom bedom, neuka, mlada i nezrela nije imala toliko snage moralne, da si nametne dužnosti one, koje zahtjeva ustrojenje čvrstog društvenog života; sada tek za probavljenim tečajem više godina ojačuje se duh i obistinuju se misli, u sljed kojih su se na primjer Ugarskih konservativaca jednako misleći domorodci sastali, i sljedeća izradili načela političkoga svoga izpovjedanja:

Kakogoder što su Ugarski konservativci uredili društvo imajući obzir na stanje i okolnosti Ugarske samo domovine svoje, tako isto smo dužni i mi kod ustrojenja takvog društva pozor imati, najprvo na stanje i okolnosti domovine naše Hrvatske: Slavonske... i zatim na zakonita odnošenja napram Ugarskoj. Najprvo dužni smo pozor imati na stanje i okolnosti domovine naše, jerbo društvo ovakovo biti će ognjište svih misli i mišljenja političkih, od kojih za-

Izvor:
Ostavština Lj.
Vukotinovića,
XV 17/a 8,
Arhiv HAZU,
Zagreb.

Na slici:
*Ljudevit
Vukotinović*

visi sastojanje naroda našega, njegov naprèdak, njegova srèća, i njegovo poštenje. Drugo: valja promotriti zakonita odnošenja napram Ugarskoj zato, jerbo mi želimo kano narod, i kano Kraljevina svoju prošastnost historičku imajuća i nadalje postaviti se napram Ugarskoj tako, da pod krunom Ugarskom s Ugri jednakim u slobodi ustavnoj postupamo korakom.

Što se tiče naimenovanja Stranke, slèdeće su opazke:

Konservativci Ugarski sami kažu u svom proglasu, da naimenovanje njihovo neizražuje niti dužnosti, niti načela njihova, nego da oni zato ostaju kod njega, budući naimenovanja političkih stranakah čestoputa nestoje u nikakovom savezu s načeli, i zato također, što oni imadu pod tim imenom prošastnost, koju im zaboraviti potrebno nije. – Gledè mislih ovih radja se u nami i nehotice to mnènje, da i mi imademo osim starodavne one prošastnosti, u kojoj je domovina naša bila posebna kraljevina neodvisna napram Ugarskoj, još i drugu noviju prošastnost, koju smo proživili uzbuđujući narod naš u novi život književni i politički, da i mi imademo naimenovanje jedno, koje nam je dalo mnogovèrstnu znamenitost, koju zaboraviti ili zatajiti mi niti nemožemo niti nesmèmo, to već i zato, što konzervativizam Ugarski govori o svojih samo razmèrjih nenapominjući nigdè namère svoje, koje imade o onoj bratji, koja posèduju nezavisno sastojanje političko zakonom potvrđjeno, i posebnu narodnost; ime ovo je: “*Narodna Stranka*”. Naimenovanje ovo sadèržava već u sebi ideu uzdèržavanja narodnosti naše, i naznačuje također i to, da svaki član spomenute Stranke spada k onim domovine sinom, koji sudèlovahu, i sudèluju dan danas k preporođenju narodnom, i k svemu, što iziskuje duševni i tèlovni naprèdak; zato trèba, da se pod nazivanjem: “narodno” nerazumèva samo teženje književno i rodoslovno, nego smisao *ukupnoga blagostanja narodnoga*, ko što Nèmac obièaje reći izrazom: *National-Wohlfahrt*.

Što se pako tiče pojedinih načelah Narodna stranka postavlja primetbe slèdeće:

Konservativci Ugarski kažu, da je njihovo temeljno načelo: *narodnost i obće dèržave jedinost*. U tom obziru narodna naša stranka izjavljuje, da ona pod imenom: narodnost gledè domovine svoje nerazumè drugu narodnost, nego domaću Hèrvatsko-Slavonsko-Dalmatinsku, to jest korenitu narodnost Slavjansku, koja se osniva na knjižestvu ilirskom; – da namèrava narodni jezik u javni i službeni život na mèsto dosadašnjega latinskoga čim skorije uvesti tim načinom, da se međutim već isti narodni jezik, na koliko moguće, s latinskim u paralellu stavi. Za postići pako uzajemno za obćinsko dobro neobhodno potrebno sporazumljenje, rečena stranka želi, da na budućem Saboru Ugarskom sdruženih Kraljevinah poklisari govore jezikom magjarskim.

Pod rečmi gore spomenutimi: “*obće dèržave jedinost*” nemože narodna Stranka razumèti drugo, nego jedinost moralnu, jedinost u glavnih ustavne slobode načelih, jedinost u sveobćem Ugarsko-Hèrvatsko-Slavonskom tèlu zakonotvornom, koji ona i nadalje upoznaje za vèrhovnu i jedinu zaštitbu dèržavnoga života svoga. –

Što se protiva tomu tiče domaćih poslova u domovini Hèrvatsko-Slavonskoj, tu želi u smislu najstarijeg obièaja, i tolikih zakonah rečjom kraljevskom potvrđjenih zadèržati nezavisnost, želi i hoće, da se na čast javnoga i službenoga života uznešenomu narodnomu jeziku i u Ugarskoj podèle sva ona práva, i sve ono poštenje, koje se pristoji domo-

vini našoj, kano posebnoj Kraljevini; to jest: da istim načinom, kako se dopisi magjarski primaju u okružju sdruženih kraljevinah, tako i Magjari neka primaju dopise službene pisane jezikom hërvatskim.

Narodna Stranka izjavljuje, *da će u svako doba biti za sve ono, što uzdržava i promiče ustavni i narodni naprëdak, nu zajedno izjavlja i to, da će podupirati vladu u svemu, što smëra na gori rečena*; tim bolje jerbo je narodna stranka iskusila već dosad (: što zahvalno pripoznaje:) da je vlada branila u svako vrëme domorodna na zakonitost oslonjena gibanja proti mnogovërstnomu napadovanju, i da je bila kroz oto krëpki stup vërnoga sebi navëk Naroda Hërvatsko-Slavonskoga.

Nadalje ista Narodna stranka stavlja si za svetu dužnost: svëršeniji stališ ustava našega putem zakonitim zhoditi. – K tomu spada: *Uređenje sabora obćega Ugarskog i sdruženih kraljevinah, i ustrojenje njegovo u smislu načelah reprezentativnih*; – *Točno naznačenje djelovanja okruga varmeškoga, i razdëlenje tëla upraviteljskoga u njem od tëla juridičkoga i političkoga*. – *Sravnjanje među svimi domovine sini glede obćih teretah*, – *i bolji zakoni u obziru pràvah obće građjanskih*. *Uređenje varošab**; – *Shodni zakoni za odbranivanje puka*; – *Pitanje o dëdinstva ukinutju*; – *Predmeti urbarialski*, – *osobito odkupljenje tlake*, i t. d. i t. d.

Sve ove reforme želi Narodna stranka da se uvedu mirnim i zakonitim putem, nadajući se najboljem uspëhu, buduć je ista Vlada u novije doba pokazala, da je gotova podupirati naprëdak u dëržavah pod krunom Ugarskom složenih; – i buduć narodna Stranka uvidja takodjer, da položaj i okolnosti domovine zahtëvaju, da se svaki naprëdak čini i činiti može rukujući se samo s Vladom. – Vrëdno je na(po)kon napomënuti i to, da narodna Stranka neželi, da se ićija prava vlasnička diraju, nu protiva scëni, da je najglavnija tëla zakonotvornog zadaća sugradjanom onim, koji su brez pràvah, takova podčlivati, i tim načinom razlike među stališi obćoj koristi primërno ujednačiti.

Preuzeto iz: Jaroslav Šidak, "Prilozi historiji stranačkih odnosa u Hrvatskoj uoči 1848", *Historijski žbornik*, Zagreb, 1960., knj. XIII, str. 203-205.

* gradova – *op. prir.*

NAPUTAK "MAGJARSKE" STRANKE U HORVATSKOJ ZA POKLISARE

Programatski spis Horvatsko-vugerske stranke
(s. l., 1847.)

Horvatsko-vugerska stranka nije imala, unatoč svojemu neosporno velikom utjecaju u političkom sustavu banske Hrvatske, glasilo koje bi javnosti protumačilo njezina gledišta. U jednom od brojeva "narodnjačkih" *Novina* objavljen je programatski spis "unionista" koji je bio sastavljen u obliku naputka za poslanike na zajedničkom Saboru u Požunu. Naputak zagovara uže povezivanje Hrvata s Ugarskom na temelju zajedničke ustavne povijesti.

I.

O bćenite želje. 1) Neka se prejasni nadvojvoda Stèpan* na dojučem saboru za nadvornika** izabere. Neka se pokojnomu nadvojvodi nadvorniku Josipu*** sagradi u ime spomenika vukovarsko-rèčka željeznica, i da bi se to tim berže i laglje izvršilo, poslanici zagrebačke varme-dje garantirat će društvu pet od stotine kamata, a zakonom neka se zabrani gradjenje željeznice put Tèrsta dotle, dok željeznica u Rèku nebude gotova.

2) Da bi nj. veličanstvo jedno vrème u kraljevini stanovalo.

3) Buduć da je naslov (titulas) nj. veličanstva tako sastavljen, kao da su Dalmacia, Horvatska i Slavonia, pod jednim, istina, kraljem sto-

Izvor:
*Novine Dalmat.-
Horvatsko-
Slavonske,*
Zagreb,
br. 73-77,
od 11. do 25.
rujna 1847.

Na slici:
*Antun
Daniel
Josipović*

* nadvojvoda i palatin nadvojvoda Stjepan (1817.-1867.) – *op. prir.*

** palatina – *op. prir.*

*** nadvojvoda i palatin Josip (1776.-1847.) – *op. prir.*

jeće, nu ipak osebne (osebujne, distincta) kraljevine, a 10. zak. čl. od god. 1790 jasno naredjuje, da kraljevina ugarska s pridruženimi stranami jedna je kraljevina: zato će gospoda poklisari, pozvavši se na remonstraciju* iz sabora od g. 1840 nj. veličanstvu glede toga podnešenu, iskati, neka se u naslovu kraljevskom naročito izjavi, da su Dalmacia, Horvatska i Slavonia pokrajine (provinciae) najčvrstije sjedinjene s ugarskom kraljevinom, te neka se ovaj naslov tako priredi, da se već odatle utvrdi jedinstvo kraljevine (t. j. da su sve ove zemlje samo jedna kraljevina.)

4) Buduć da nj. veličanstvo Erdeljem posle mohačke bitke odcèpljenim kao ugarski kralj vlada, te je isti Erdelj kano i Dalmacia, Galicia i Vladimiria celokupni (integrans) dio Ugarske; tiskat će gospoda poklisari, da se ove pokrajine Ugarskoj pridruže.

5) Povèstnica svih naroda svèdoči, da su oni narodi (osim nekijih) u umètnostih, znanostih i obćem blagostanju najbolje napredovali, u kojih je vladala sloboda vère i savèsti: pa i sadašnje izobraženje svètuje, da se stari zakoni sadašnjemu nèku priljube. Radi toga i zato, da se ukine obstojeća u tom obziru anomalija izmedju Ugarske i Horvatske, što nekatolici tek kod nas nesmiju dèržati zemljište i obnašati javne službe, akoprem su sposobni za čast nadvornika i time tutora malolètnoga kralja, kano i za ostala dostojanstva, – zahtèvat će poslanici, da se zakonom podpuna sloboda vère i savèsti uvede, i da svaka vèra, koja nije protivna svèrhu dèržave, pravo nastanjenja dobije. S toga neka se i pravilo o prelazu na iztočnu vèru zakonom opredèli.

6) Neka se ugovorom i zakonom već na ovom saboru opredèli mutno odnošenje izmedju austrijskih naslèdnih dèržavah i kraljevine (ugarske) na korist ove.

7) Neka se stvori zakonik kriminalni, a realna i osobna sloboda pred sudom neka se protegne na sve, sudovi pako neka bivaju javno.

8) Neka se novi shodni zakoni stvore za obranu poštenja.

9) Neka poslanici podupiru predlog za odkupljenje urbarsko.

10) Slobodnjaci neka se odkupe, položivši glavnice godišnjih daćah, neka se otmu izpod biskupske i kaptolske oblasti i neka se podvèrgnu varmedji.

12) 13. zak. čl. od g. 1550 naredjuje, da biskupi i praelati narod u nauku podučavaju; nu buduć da biskupi sa svim duhovništvom ovoj dužnosti zadovoljiti nemogu, jer se je narod odviše umnožao, morale su se škole zavesti i posebnu svètovni učitelji o trošku podanikah namèstiti. Nu sadašnja učiteljska platja neodgovara ni malo svojoj svèrsi, a puk je nemože povekšati**; zato neka poslanici nastoje, da se način odhranjivanja na sboru opredèli, te da se jedan dio biskupskih i prelatskih dohodakah na odhranjenje puka i na platju manjega i tako slabo dotiranoga duhovništva obrati.

13) Pravice ište, da se obzir uzme na korist puka, kog mnogo više ima nego ostalih stališah, i na korist ovu težko se može i pomisliti, dok se u varmedji i na saboru nezastupa

* žalba, utok, pravni lijek protiv odluke o kojoj odlučuje isti organ koji ju je donio. Usp. *Rječnik krivičnog prava i postupka*, "Remonstrativni pravni postupak", prir. B. Zlatarić i M. Damaška, Zagreb, 1966., str. 292. (op. prir.)

** povećati – op. prir.

(nerepraesentira): zato neka nastoje poklisari, da se, ako ne sve, a to barem one občine, koje bi se od kmetskoga jarma odkupile, po svojih poslanicah na saboru i u varmedjah zastupaju.

14) neka se Pešta za stanovno mjesto sabora zakonom proglasi, i neka se za tu svrhu što prije sagradi državna kuća dostojanstvu narodnomu primjerena.

[...]

16) Buduć da su Magjari narod slobodan i nezavisan, iskat će poslanici, da magjarske ladje s magjarskim barjakom i s narodnim bojama po moru broditu mogu.

[...]

21) Neka se sve na uzv. stol sedmorice appellirane parnice u onom redu pretresaju, u kojem su podnešene; supervisia neka se preduzima u punom veću i zato neka se umnoži broj prisjednikah; banski stol neka se u četiri roka (termina) sastaje; a parnice poslane usljed dvorskoga dekreta nj. veličanstva neka se za 3 mjeseca natrag pošalju.

22) Neka se zakonom naloži poslanikom, da se zakunu da će ustav i prava zemlje braniti, i da neće za šest godina od vlade službe kakve primiti.

23) Do sada se u slučaju repositie* više putah pošiljaju akta uzv.[išenoj] dvorskoj kancelariji, a kasnije i državnom veću. Poslanici će iskati, da se ovaj običaj ukine i da se stranaka nezadovoljna na put pravde odputi.

24) Neka se u zakonu napose navedu slučajji, kada se može izvan sabora cèna soli povećati; pa cèna soli neka se sada umali.

25) Neka se lotterie** ukinu.

26) Neka se varaždinska granica pod gradjansku oblast povrati i trgovištu Cirkvenomu neka se prava povrate.

27) Lujzinu cestu neka odkupi država.

28) U slučaju kriočarenja (Schmuggelhandel) neka nesude komorski urednici nego dotične oblasti.

29) Neka se Senj zbilja reinkorporira kraljevini, a senjska luka neka se otme izpod oblasti tjerstjanske gubernije.

30) Neka se ponovi većanje o financialnom predmetu od g. 1811 i 1812, i neka se sve u zakon stavi, u čem bi se nj. veličanstvo sa stališi i rr.*** složilo.

II. Posebne želje

31) Neka poslanici nastoje izraditi, da se ukine dosadašnji način zastupanja (repraesentatio) varmedjah zagrebačke, varaždinske i križevačke, koi je počeo vladati od god. 1708., i da varmedje ove jure postliminii uzmognu pošiljati svoje osobne poslanike na sabor kraljevine, kao što su i prije mogli pošiljati, što svjedoče izvorni kraljevski pozi-

* sudbeni postupak – *op. prir.*

** lutrije – *op. prir.*

*** prelati, visoko svećenstvo – *op. prir.*

vi (regales) od god. 1468 i 1473, zatim od g. 1447, 1457, 1622, 1630, 1637, 1646, 1681. Ovo neka nastoje tim više izraditi, jer je već prestao razlog, radi kojeg su varmedje ove molile, da se oproste od pošiljanja osebnih poslanikah: odprie su naime troškove saborske podanici platili, a sad ih plemstvo platja. Ovo nadalje pravica i zakoni zemaljski istu od sl. i kr. gradovah i kaptolah ležećih u kotaru pomenutih varmedjah, akoprem ovo nisu toli odlične oblasti (jurisdictiones) kao varmedje; da pako politično pravo nemože zastarèti (juri publico non potest praescribi) to pokazuje više zakonah stvorenih o oblastih jure postliminii kraljevini povratjenih. Najposlè državni odbor izaslani uslèd 8. čl. od god 1825/7 priznao je takodjer pravednost ove želje, da pomenute varmedje osebnne poklisare na sabor šilju; pa tim bi se i mnogim sada postojećim razpram za budućnost doskočilo. – U ostalom neka svi poslanici već u dođućem saboru magjarski govore.

[...]

35) Da se olakša u Horvatskoj većanje o občinskih poslovih, zahtèvat će poslanici, da bi se za sada, buduć da znanje magjarskoga jezika na ovih stranah nije dosta razprostranjeno, javni poslovi u Horvatskoj jošè latinskim jezikom obavljali, nu bez uštèrba pèrvenstva, koje pripada ustavnomu magjarskomu, te svim pravom i diplomatskomu jeziku. Zato neka se dokazi, (documenta), ako su horvatski pisani, već ovdè po oblastih na latinski jezik prevode, i to već zato, jer je ovo verlo mućan posao za dikasteria*, koja toliko posla imadu, pa i tako prevodi od oblastih poslani imaju authentiu**.

36) Buduć da je znanje magjarskoga jezika verlo potrebno za one, koji žele javne službe obnašati, i kao što se sada u Horvatskoj magjarski jezik predaje, nije moguće temeljito ga naučiti, zahtèvati će poslanici, po smislu očitovane već glede toga želje iz dèržavnoga spravišta i po smislu zakonah.

a) Da se ućenici horvatski i slavonski u svih normalnih i narodnih školah, zatim u učiteljskom sèmeništu, u gymnasiyah i akademiayah, kao što valja, svaki školski dan dva sata magjarski uće; za tu svèrhu neka se u svakom zavodu novi professori magjarskoga jezika namèste, i za prištedenje platje za professore istoga jezika neka se odmah svagde takve osobe za naućitelje postavljaju, koje su vèšte magjarskomu jeziku.

b) Da se mladeži olakša znanje magjarskoga jezika, neka se zakonom naredi, da se pitomci biskupskih sirotištah, požežkoga i zagrebačkoga, zatim plemićkoga zagrebačkoga hranilišta, kano i mladež duhovna u zamènu pošilja u slične magjarske zavode, ili pako neka se oprèdèljena summa novacah odredi za one, koji žele magjarsko koje ućilište polaziti.

c) Da se poslè roka, koi će se zakonom oprèdèliti, u Horvatskoj i varmedjah požežkoj, virovitičkoj i srèmskoj povèstnica Ugarske i domaće pravo u magjarskom jeziku predaje, jer bi se inaće dèca u nižjih školah badava magjarski ućila.

37) Iskustvo ući, da je mladež u Horvatskoj i u varmedjah požežkoj, vèrovitičkoj i srèmskoj, većjom stranom izručena naućiteljem ilirstvo privèženim, koji joj bi reć od

* sudište – *op. prir.*

** potvrdu – *op. prir.*

kolèvke mèržnju proti magjarskomu narodu ulèvaju; što se i odatle vidi, jer isti profesori neobdèržavaju mil. intimat*, zabranjujući pisanje prezimenah ilirskim pravopisom, već ista razredjenja ilirski čine tiskati. Zato će poslanici iskati, da se u buduće kod odbiranja naučiteljah obzir uzme i na njihovu narav (indoles) – sadašnjim pako naučiteljem neka se naloži, da mladež zakonito obučavaju.

[...]

41) Neka podupiru zavedenje polytechnica.

III. Tegobe tičnuće se čitave kraljevine.

42) Mil. intimat, kojim se dopušta varmedjskim častnikom, da se mogu naprećac (via brevi) vojničkom desnicom služiti, pravicom kraljevine je pogibeljan i nezakonit; zato će poslanici nastojati da uzv. namèsništvo izdaje intimate po smislu zakonah.

43) Sloboda tiska mnogo doprinosi k razvitku duševnomu, zato neka se censura ukine i neka se zakoni proti uvrèditeljem odrede.

44) Budući da je vojnička granica celokupni dio kraljevine, i samo graničari vojnici imaju se vojničkim zakonom upravljati: zato neka izrade zakon, po kojem će ugarsko zakonotvorstvo u granici političnu i teritorialnu oblast imati.

[...]

48) Žalostni događaj, da odbor peštanski poslani u Beč, da zaište povlasticu, što je nezakonito uzkratjen glas plemićem na državnom spravištu, nije bio pušten pred lice nj. veličanstva, jest velika uvrèda ustavne slobode i ne baš primèreno izvršenje kraljevskog zvanja – zato neka poslanici nastoje ovu važnu tegobu ukloniti.

IV. Osebne tegobe ove varmedje.

Budući da se nije nadati, kao što stvari stoje, da bi se tegobe ove saboru podnele, jer je posebnim plemićem pravo glasa u državnom spravištu oduzeto i oni neće moći u izradjenje instrukcije uticati; budući da je zagrebačka varmedja mnogo veća od križevačke i varaždinske; budući da se druge oblasti na saboru kraljevine po posebnih poslanicah zastupaju, a zagrebačka varmedja "ut ut ejusdemque Regni pars integrans", zastupa se kao narod po datome mu tutoru; i budući da dela zadnjega državnoga sabora pokazuju, kakve je to posledice imalo, što su stališi i redovi iz njega izključeni itd.: zato neka varmedja zagrebačka nešalje poslanike na državno spravište, već neka oprosi bližnju koju varmedju, da bi želje i tegobe zagrebačke varmedje po svojih poslanicah saboru kraljevine (ugarske) podnela, dok onde nedobiju zagrebačke varmedje poslanici pravo glasa. U ostalom neka se odrede dva poslanika, koji će zakonotvorno telo izveštivati.

* naredba Ugarskoga namjesničkog vijeća – *op. priv.*

Odluke Hrvatskog sabora 1848. godine

- a) Zakonski članak VII. Hrvatskog sabora, od godine 1848: *O savezu Vojvodine srbske sa Trojednom kraljevinom.*

Želje i zahtjevanja srbskog u novo ustrojenoj Vojvodini srbskoj živućega naroda po jednom pod predvodjenjem u nj. svet. g. patriarka Josipa Rajačića izaslanom srbskom odboru sabora ovom (Hrvatskom saboru) saobćena i u tom sastojeća, da Trojedna kraljevina u tiesni politički, na temelju slobode i savršene jednakosti osnovani, Vojvodinu srbsku sa Trojednom kraljevinom u jedno čvrsto državno tielo stapajući savez stupivši, i srpske želje i zahtjevanja, naime: potvrđenje Vojvodine srbske iz Sriema s granicom, Baranje, Bačke s bečejskim distriktom i šajkaškim batalijunom, i Banata s granicom i distriktom kikindskim sastojeće, potvrđenje patrijarke i vojvode, priznanje nezavisnosti i slobode naroda srbskoga, obezbjeđenje vlaške narodne samostalnosti, i ostala iskanja nezajina za svoje želje prizna, i tako ih ukupno svuda podupire i u život uvesti trudi se, - našavši u srcih naroda hrvatsko-slavonskoga najsrdačniji i najistinitiji odjek, i pobudivši osjećaje, da je savez taj i međusobna tvrda i neporušena sloga za postignuće velikoga opredjeljenja naroda Trojedne kraljevine posve nuždna i potriebna:

S toga Sabor ovaj Trojedne kraljevine, po smislu 4. točke zapisnika srbskog Narodnog sabora od 1/13. i 3/15. svibnja t. god. savez Trojedne kraljevine sa Vojvodinom srbskom, iz Sriema s granicom, Baranje, Bačke s bečejskim distrikom i šajkaškim batalijunom, i Banata s granicom i distrikom kikindskim sastojećom, na temelju slobode i savršene jednakosti osnovani, prima, i sve želje naroda srbskog za svoje sobstvene priznaje, čega radi će ih i kod prijestola njih. Veličanstva i na svakom mjestu podupirati i u život uvesti truditi se.

Nadalje će se odrediti jedan odbor, koji će po primjeru srbskog u 5. točki pomenutog zapisnika od srbskog Narodnog sabora izaslanog odbora, ustav međusobnih odnošenjah Vojvodine prema Trojedne kraljevine izraditi, i saboru ovom za odobrenje podnijeti.

- b) Zakonski čl. XI Hrvatskog sabora, od godine 1848; *O osnovi odnošenja sprocu Ugarske i Austrije po odboru člankom VIII. izaslanom podnešenoj.*

Na predlog odbora člankom VIII. ovog sabora izaslanog, sabor ovaj želeći cjelokupnost austrijske monarkie uzdržati, slobodu naroda svoga političnim granicama osjegurati, razciepljene udove u jedno skupčati, i u prijateljskom savezu s ugarskim pukom i nadalje ostati, zaključio je u jednoj predstavki nj. veličanstvu sljedeće želje i zahtjevanja naroda Trojedne kraljevine predložiti, i naime: 1) Budući da Trojedna kraljevina, kao država od uvijek slobodna i od Ugarske nezavisna, sadašnju vladu ugarsku priznati niti može niti hoće, zato sve odluke po ministarstvu ugarskomu s uvriedom prava ovih kraljevinah i porugom banske časti izdate, da se unište, - sadašnja pako privremena Trojedne kraljevine vlada potvrdi. – Za buduće pako da se pod predsjedom bana za ove kraljevine pod imenom «državnog vieća» iz više viećnikah, tajnikah i ostalih potrebitih osobah sastavljeno i saboru ovom odgovorno vladanje ustroji, kojega viećnike imenovati bi imalo na predlog bana nj. veličanstvo, a ostale sam bi ban namještao. 2) Za financije, bojna i trgovačka djela, da se ustroji jedan ukupni odgovorni ministarstvo za čitavu monarkiju. Kod istoga pako ministarstvo da za zastupanje interesah ovih kraljevinah bude od nj. kr. veličanstva naimenovan s potrebitim brojem pomoćnih osobah jedan državni, saboru kraljevina ovih odgovorni viećnik, koji bi sve naredbe centralnoga ministarstva, koje bi se kraljevinah ovih ticala, protubilježio. 3) Državno vieće ovih kraljevina da vlada u duhu ustavne slobode svomkolikom krajinom (Vojnom krajinom) ovih zemalja u svakom poslu koji nije strogo i čisto vojnički, u kom bi ista samo od centralnoga ministarstva zavisila; zapovjedništvo pako nad svom vojnom silom ovih kraljevinah po starodavnom pravu i običaju neka svagda bude povjereno banu. 4) Službeni jezik u svomkolikom javnom životu bez svake iznimke u Trojednoj kraljevini da bude narodni tako, da i oni središnjega vladanja dopisi, koji bi se zemaljah ovih ticali, izključivo se u narodnom ovih kraljevinah jeziku izdaju. 5) Svi predmeti, koji se unutarnjih zemaljah ovih poslovah tiču, neka spadaju u okrug sabora ovih kraljevinah; - a prema ukupnoj monarkiji, neka se podvrgnu kraljevine ove zaključkom središnjeg sabora, kojemu će i središnji ministarstvo glede naredbah svojih pod odgovorom biti. 6) Da se kraljevina Dalmatinska kao cjeloviti dio sa Trojednom kraljevinom sjedini, a ostale jugoslavjanske pokrajine monarkije austrijske, ako što je novoustrojena Vojvodina srska, zatim dolnja Štajerska, Koruška, Kranjska, Istria i Gorica, da se u bližnji savez

s onima kraljevinama (s Hrvatskom, Slavonijom i Dalmacijom) metnu. Prijateljski savez s ugarskim puci u smislu pragmatičke sankcije i na temelju slobode, jednakosti i bratinstva neka se i nadalje uzdrži; ali kako da se to proizvede, želi narod Trojedne kraljevine tek onda odrediti, kad mu se pravedne želje od nj. kr. veličanstva izpune, i kada pravo odnošenje Ugarske prema cjelokupnoj Austriji jasnije poznato bude. 8) Sve politične i juridične državne častnike, kojih naimenovanje jedino u vlasti nj. kr. veličanstva stoji, neka ban sad samo privremeno naimenuje, i njih. Veličanstvu potvrđenja radi podnese. 9) Dok se novi sudbeni red ne uvede, neka se prizivanje parnicah iz ovih kraljevina na prizive suda u Ugarskoj ne dopušta. 10) Za promicanje izpunjenja željah Trojedne kraljevine izabran je jednoglasno g. baron F. Kulmer, neka se kao zastupnik država ovih kod prijestolja nj. kr. vlekčanstva primi. 11) Da narod Trojedne kraljevine požešku, virovitičku i sriemsku županiju, kao i graničarske regimente, gradišku, brodsku i varadinsku, pod imenom dolnje Slavonije poznate, nemanje i kotare riečki, bakarski i primorski ili vinodolski, smatra kao cjeloviti dio Trojedne kraljevine, i da će ih kao svoje suprot svakomu, makar kojega protivnika nasrtanja krepko čuvati i braniti.

c) Zakonski čl. XX. Hrvatskog sabora, od godine 1848: *O pogodbih s Ugarskom.*

Buduć da su kraljevine ove (Trojedna kraljevina) primile posredništvo nj. c. kr. visosti nadvojvode Ivana između njih i kraljevine Ugarske, imajućega po nalogu kraljevskom međusobno sporazumljenje uvesti; a smatrajući veliku važnost toga predmeta, o kom možda visi sva bližnja budućnost ove domovine, koji se toga radi, kako ga je odbor člankom III. za izradjenje uvjeta izaslan, saboru podneo u podpunoj i javnoj sjednici saborskoj po tanko podnipošto nemože pretresivati; pa smišljajući na to, da ako se ono podpunoma izpuni, što su ove kraljevina u reprezentaciji svojoj, podnešenoj nj. c. kr. visosti nadvojvodi Ivanu, u tom posredovanju poslu već prije zahtievale, potrebit je svakako i nadalje jedan odbor, koji će predvoditeljstvom svetloga bana, a u društvu sa zastupnici naroda srbskoga, zahtievanja ovih kraljevinah i Vojvodine srbske sredstvom hvaljenoga nadvojvode Ivana ugarskomu narodu priobćiti: to je sabor Trojedne kraljevine zaključio da

Čl. 1. Svetli ban, kao glava ovih kraljevinah, u koga one sve svoje neograničeno pouzdanje položiše, imenovat će i sebi pridružiti jedan odbor, koji će pod njegovim

predsjedništvom izraditi zahtjevanja ovih kraljevina, u pogledu budućega položaja njihova prema Ugarskoj i Austriji.

Čl. 2. U poslu tomu držati se ima rečeni odbor sljedećih načelah: a) Neka se na svaki način povrati i uzdrži ukupne monarkije austrijske jedinstvo, i neka se uvede institucije političke, kao poručanstvo tomu. Sadašnji dakle dualizam vladah ima se koncentrirati u jedinomu vladanju i kongresu sentralnom, kao simbolu i nosiocu jedinstvo. B) Neka se ište sloboda i jednakost svih pod krunom ugarskom živućih narodah i jezikanah, a osobito jezika i narodnosti Trojedne kraljevine, i neka se ištu institucije političke kao poručanstvo tomu; - po institucijah tih u pogledu kraljevinah ovih i Vojvodine srbske razumieva sabor iznad svega vlastitu administraciju i zakonotvorstvo za Trojedno kraljevinu.

Čl. 3. Ako se ono izpuni, što su kraljevine ove već prije od nadvojvode Ivana zaiskale, upustit će se gori odredjeni odbor pod predvoditeljem g. bana, posredovanjem opunovlašćenoga prejasnoga posrednika, a punovlastnici naroda ugarskoga u dogovore tako, da prije nego ikoju točku zahtjevanjah svojih narodu ugarskomu predloži, od zastupnikah naroda zaište, neka priznaju: a) da se odbor taj upušta u dogovore ne samo kao hrvatski narod, nego kao kraljevina hrvatsko-slavonska-dalmatinska i sjedinjena s njom Vojvodina srbska; b) da se upušta u dogovor kao narod slobodan i od ugarske kraljevine nezavisan.

U smislu ovih načelah izradit će gori rečeni odbor pod predsjedništvom g. bana uvjete odnošenja Trojedne kraljevine prema Ugarskoj i Austriji, i predložiti će je posredovanjem prejasnoga nadvojvode Ivana poklisarom ugarskog naroda, - u kome svemkolikom poslu daje se g. banu, i po njem odboru, punovlašće podpuno, da u ime kraljevinah ovih s narodom ugarskim, i ako potrebno bude, s vladanjem austrijskim dogovorati se i gore rečeni posao k podpunoj svrsi privesti može.